

Kritika kaznenog feminizma iz perspektive restorativne pravde

Strunje, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:149071>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-07**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Preddiplomski studij politologije

Ana Strunje

Kritika kaznenog feminizma iz perspektive restorativne pravde

Završni rad

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Preddiplomski studij politologije

Kritika kaznenog feminizma iz perspektive restorativne pravde

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Krešimir Petković

Studentica: Ana Strunje

Zagreb
kolovoz, 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. POČETCI KAZNENOG FEMINIZMA.....	2
2.1. KAŽNJAVANJE KAO OČUVANJE MORALNE ČISTOĆE.....	3
2.2. „SUZE BIJELIH ŽENA UNIŠTAVAJU ŽIVOTE“.....	6
3. MODEL FEMINISTIČKOG KAZNENOG PROGONA.....	7
4. PROTUKAZNENI FEMINIZAM.....	12
5. RESTORATIVNA PRAVDA UMJESTO ZATVORSKE KAZNE.....	14
6. ZAKLJUČAK.....	16
7. LITERATURA.....	18

1. Uvod

Od borbe za pravo glasa i adekvatno plaćen rad od strane feministkinja prvog vala, preko feministkinja drugog vala koje su kritikom patrijarhata i seksizma pozvale na redefiniciju rodnih uloga i ženske seksualnosti, pa do obogaćivanja feminističke teorije intersekcionalnošću u trećem valu, feminizam je postepeno proširivao svoj analitički okvir kako bi stvorio opsežnu kritiku društvenih struktura koje štete ženama. Borba protiv seksizma, patrijarhata, nasilja, socioekonomskih nejednakosti i rasizma povezala je feminizam s drugim ljevičarskim paradigmatama – socijalizmom, kritičnom rasnom teorijom, abolicionizmom, antikapitalističkim pokretima i sl. Iako je feminizam, kao i mnoge druge političke paradigme, zapravo kišobranski termin za „brojne kulturne fenomene vezane uz stalno pogoršavajući položaj žena pod patrijarhalnim statusom quo“ (Malinowska, 2020: 1443), jedna je grana feminizma tijekom životnog vijeka tog pokreta postupno preuzimala glavnu riječ i obilježila trenutni, četvrti val feminizma – kazneni feminizam (eng. *carceral feminism*).

Za razliku od drugih lijevih političkih pokreta koji su se usuglasili s liberalnim konsenzusom o tome da je masovno zatočenje u Sjedinjenim Američkim Državama gorući humanitarni problem, pobornice kaznenog feminizma identificirale su neadekvatnu reakciju policije na rodno nasilje kao glavni problem rodne pravde (Gruber, 2020: 7). Bernstein je kazneni feminizam opisala kao „predanost...zakonu i redu...i pomak od države blagostanja prema kaznenoj državi kao provedbenom aparatu za feminističke ciljeve.“ (2007, 143). Tvrdeći da kaznenopravni sustav ima obvezu zaštititi žrtve nasilja, kazneni feminizam surađuje s državom u provođenju zakona kako bi legitimno primjenjivao fizičku silu (Davis i dr., 2022: 107). Mnoge suvremene feministkinje neće same sebe nazvati kaznenim feministkinjama, no vrijednosti kaznenog feminizma su lako uočljive u današnjem *mainstream* feminizmu. Pokret protiv seksualnog nasilja #MeToo pokazao je da je strogo provođenje zakona preferirano feminističko oružje u borbi protiv seksizma, a samo jedan pogled na feministički diskurs na društvenim mrežama dovoljan je da se naiđe na stav poput „svi bi muškarci trebali započeti (život) u zatvoru i dokazati se kako bi izašli vani“.

U ovom ću radu nastojati izvesti kritiku kaznenog feminizma iz perspektive restorativne pravde kako bih pokazala važnost i nužnost alternativnih načina feminističke borbe koji ne djeluju kroz kazneni aparat države. S obzirom na to da velik dio literature o kaznenom feminizmu dolazi iz SAD-a, metodologija rada utemeljena je na američkoj feminističkoj politološkoj literaturi,

posebice na knjizi *The Feminist War on Crime* (2020) autorice Aye Gruber, koja do trenutka pisanja rada daje najopsežniju analizu i kritiku kaznenog feminizma u SAD-u. Shodno tome, interpretativna analiza iste fokusirana je na područje SAD-a. U drugom i trećem poglavlju ću prikazati povijesni razvoj kaznenog feminizma i izvesti osnovne vrijednosti te grane feminističkog pokreta na temelju čitanja Gruber (2020) i članka Indie Thusi „Feminist Scripts for Punishment“ (2021). U četvrtom i petom poglavlju ću na temelju čitanja radova Kim (2018), Davis i dr. (2022) te Daly i Stubbs (2007) argumentirati da bi usvajanje određenih elemenata alternativnih koncepcija pravde – poput restorativne pravde – moglo pridonijeti ostvarenju feminističkih ciljeva te naposljetku izvesti zaključak.

Kako je u prethodnim paragrafima navedeno, ovaj se rad zasniva na kritici kaznenog feminizma prvenstveno u kontekstu SAD-a. Globalizacija i SAD-ov status svjetske sile rezultirali su time da se u današnje vrijeme američki politički trendovi vrlo brzo šire na ostatak svijeta, što se može uočiti i u Hrvatskoj. S obzirom na ratifikaciju Istanbulske konvencije 2018., višestruke promjene Kaznenog zakona od njegova donošenja 2011. te recentno uvođenje kaznenog djela teškog ubojstva ženske osobe, može se reći da se hrvatski feminizam također zapitao što državni kazneni aparat može učiniti po pitanju rodno utemeljenog nasilja. Prema tome, kazneni feminizam nije stran pojam hrvatskom feminizmu, zbog čega smatram važnim analizirati njegove američke početke i nedostatke, u nadi da će feministički diskurs u Hrvatskoj moći izbjeći (ili barem biti osvijestiti) potonje.

2. Početci kaznenog feminizma

Borba protiv seksualnog i rodno utemeljenog nasilja čini jezgru feminističkog pokreta od samih njegovih početaka, no posljednjeg desetljeća svjedočimo svojevrsnom monopolu nedoličnog seksualnog ponašanja na pažnju zakonodavstva, društvenih znanosti, javnosti i medija. Suvremeno zakonodavstvo primorano je adresirati goruće društvene probleme, no reforme često predstavlja kao prijeko potrebno rješenje postojanih problema umjesto kao „(samo) najnoviji faktor u kompliciranom pijanom hodu oprečnih zakona, kulturnih promjena, političkih reakcija te socijalnih evolucija i devolucija“ (Gruber, 2020: 19). Uvriježeno je mišljenje da rodno utemeljeno nasilje opstaje zbog inertnosti kaznenog aparata prema feminističkim vapajima za pooštavanjem

kazni za prijestupnike, ali i zbog nedovoljno snažnih pokušaja prijašnjih feministkinja da njihovi prijedlozi budu implementirani u kazneni sustav (Gruber, 2020: 19-20). Međutim, feministička borba protiv kriminala prisutna je od samih početaka američkog feminizma, o čemu će biti riječi u ovom poglavlju.

2.1. Kažnjavanje kao očuvanje moralne čistoće

Američka regulacija seksualnog ponašanja svoje korijene vuče iz puritanizma. Sociološka istraživanja puritanskog društva pokazala su da su, suprotno očekivanjima, pravnici i službenici tog patrijarhalnog, paternalističkog društva ozbiljno shvaćali optužbe silovanih žena i agresivno kazneno gonili silovatelje. Uz (isključivo vanbračno) silovanje, blud i preljub su također bili oštro kažnjavani, a zakoni protiv ovih beščasnih činova činili su integralni dio kompleksne mreže zabrana i dopuštenja koja je regulirala brak, snošaj i prokreaciju. Ipak, put do kažnjavanja silovatelja bio je popločen seksističkim predrasudama poput naputka Lorda Halea iz 17. stoljeća o tome kako je silovanje „optužba koju je lako iznijeti i teško dokazati“ te uznemirujućim arhaičnim pravilima poput imperativa da se žrtva morala „opirati do krajnjih granica“ kako bi se čin zaista mogao karakterizirati kao silovanje. Međutim, rani zakoni o kaznenim djelima protiv spolne slobode nisu se doticali samo muških prijestupnika, već i žena osumnjičenih za preljub i bludničenje. Za osumnjičenicu, tvrdnja da je bila silovana činila je razliku između kazne zatvora i ostajanja na slobodi te bi suci rutinski upozoravali porotu na tu činjenicu kako bi se spriječila mogućnost pogrešne osude, što je do 1977. značilo osude na smrt¹. Stvarna slika američkog društva 19. stoljeća nije bila slika društva koja tolerira silovanje i devijantno seksualno ponašanje, a čistoća i čednost su, kao jedne od najviših moralnih vrijednosti puritanizma, zahtijevale da se prekršitelje oštro kazni (Gruber, 2020: 20-22). Poticaj kažnjavanju silovatelja dali su i muškarci više klase: silovanje njihovih žena ili kćeri značilo je povredu njihovog vlasništva (Phipps, 2021: 86). Ipak, taj moralni imperativ nije uključivao siromašne žene, žene niže klase, pripadnice manjina te žene koje su na bilo koji način odstupale od tradicionalnih društvenih normi – one su zakonski definirane kao apriori nečedne, što je značilo da nisu mogle biti silovane. Istovremeno, silovatelji koji su s njima dijelili mjesto na dnu socijalne piramide bili su češće i oštrije kažnjavani nego njihovi pandani u višim klasama (Gruber, 2020: 20-23).

¹ Smrtna kazna za silovanje ukinuta je tek 1977. temeljem presude *Coker v. Georgia* (Safane i Coenen, 2006).

Ženski dio puritanske elite bio je jednako privržen očuvanju čednosti i čistoće unutar svoje klase. Mladim, ranjivim puritankama prijetnju su predstavljali zavodnici koji bi ih lažnim iskazima ljubavi i obećanjima o braku naveli na mračan put nečistoće i prostitucije, o čemu je 1793. pisala Mary Wollstonecraft u *A Vindication of the Rights of Woman*. Inspirirane takvim spisima i abolicionističkim pokretom koji je tada bio u punom zamahu, obrazovane bijele Amerikanke srednje klase počele su se organizirati i težiti širim političkim ciljevima, od kojih je najvažniji bio ostvarivanje prava glasa. U tom vidu, američki feminizam rođen je 1848. godine Deklaracijom u Seneca Fallsu, a 1874. osnovana je najutjecajnija organizacija prvog feminističkog vala – Ženska kršćanska udruga za umjerenost (WCTU). Primarna agenda WCTU-a bila osiguravanje prava glasa u svrhu stjecanja političke moći kojom bi se promoviralo očuvanje moralne čistoće. Iako je ta agenda korijene imala u užtogljenom viktorijanskom moralizmu, bila je i čisto feministička te su feministkinje prvog vala upozoravale na težak položaj žena kako u privatnoj (obiteljsko nasilje), tako i u javnoj sferi (politička nemoć). Sufražetkinje su stvorile narativ o aljkavom, nediscipliniranom pijancu koji nije ispunjavao svoju ulogu opskrbljivača obitelji te je, umjesto toga, tukao vlastitu suprugu i djecu. Čelnice pokreta tražile su priznanje političkih, ekonomskih i socijalnih prava žena koja bi im omogućilo financijsku neovisnost i prihod od vlastitog rada. U razdoblju prohibicije koje je ubrzo uslijedilo mogu se primijetiti prve naznake kaznenog feminizma. Feministkinje su pozdravile zabranu konzumacije alkohola stavljajući naglasak na nasilje koje žene trpe od strane alkoholiziranih suprug, unatoč tome što su bile svjesne toga da će privremena kazna zatvora za nasilnog supruga malo utjecati na poboljšanje životnih uvjeta njegove supruge (Gruber, 2020: 23-26).

Nakon ukidanja prohibicije, feministkinje predvođene WCTU-om vratile su se prijašnjoj borbi za zaštitu mladih djevojaka od zavodnika koji će ih „obeščastiti i uništiti im živote“, no ovoga puta s novom metodom. Zahtjevu za oštrijim civilnim i kaznenim odgovorom na zavodništvo pridružen je i zahtjev za podizanje dobne granice pristanka, što je rezultiralo velikim uspjehom WCTU-a: do 1920. godine gotovo sve savezne države podignule dobnu granicu pristanka na šesnaest ili osamnaest godina. Ova je pobjeda izazvala negativne reakcije pojedinih muških zakonodavaca, koji su uprljali prstom u prostitutke, prevarantice i druge „djevojke loših namjera“ koje zavode muškarce kako bi iznudile novac i druga materijalna dobra. Kako bi kontrirale tom argumentu, feministkinje srednje klase otvorile su granice svoje solidarnosti tako da ona ne obuhvaća samo djevojke na koje vrebaju stariji muškarci, već i žene niže klase koje su se tada našle na meti.

Agenda koja je bila fokusirana gotovo isključivo na obeshrabrivanje vanbračnih spolnih odnosa i iskorjenjivanje prostitucije zamijenjena je inkluzivnim programom jednake podrške za čedne i nečedne, crnkinje i bjelkinje, siromašne žene i žene srednje klase. Ipak, ovaj je inkluzivni trenutak bio kratkog vijeka; feministički pokret napravio je zaokret u smjeru maternalizma i autoritarizma, što je bilo posebno uočljivo u razdoblju panike oko bijelog roblja koje je nastupilo u drugoj polovici 19. stoljeća (Gruber, 2020: 26-27).

U sprezi s rastućim valom antiimigrantskog sentimenta na prijelazu stoljeća, borba protiv bijelog ropstva poslužila je kao društveno prihvatljivo sredstvo na koje su buržoaske žene mogle usmjeriti svoje frustracije protiv napuštanja moralnog puritanizma i sve legitimnijeg prostora komercijalnog seksa. Stvoren je upečatljiv narativ po kojem američko društvo svjedoči svojevrsnom moralnom hororu: „događa se široko rasprostranjena otmica nevinih žena i djevojaka koje su, na putu da steknu poštene izvore prihoda u metropolitanskim središtima, zavedene, prevarene ili prisiljene na prostituciju, obično od strane muškaraca rođenih u inozemstvu“ (Bernstein, 2007: 132). Novonastala moralna panika nije imala činjeničnu osnovu jer su dokazi sugerirali da velik broj žena nije bio prisiljen na prostituciju (osim zbog ekonomskih razloga), no poslužila je evangelistkinjama i feministkinjama kao odskočna daska za postizanje ciljeva društvene čistoće, moralne reforme, kršćanske umjerenosti i prava glasa. Naposljetku, borci protiv bijelog ropstva uspjeli su potaknuti donošenje niza zakona o suzbijanju prostitucije, od kojih je najznačajniji Mannov zakon iz 1910. godine (Bernstein, 2007: 132-133). James Mann, sponzor zakona, nazvao je prostituciju „mnogo užasnijom od bilo koje trgovine crnim robljem u svjetskoj povijesti“ (Gruber, 2020: 31). Mannov je zakon jasno definirao trgovce bijelim robljem kao kriminalce i žene kao njihove žrtve, no žene su izvukle kraći kraj u kriminalizaciji prostitucije. Promiskuitetne djevojke koje su prepoznate kao potencijalne žrtve poslane su u popravne institucije, a prostitucija je podignuta s individualne razine (šteta učinjena žrtvama) na kolektivnu razinu u smislu svojevrsne društvene zaraze koja zahtijeva primjenu fizičke sile od strane države. Presuda *US v. Holte* iz 1915. godine omogućila je državnom aparatu da procesuiru žene zbog sudjelovanja u vlastitoj trgovini u svrhu prostitucije te se udio žena u popravnim institucijama i zatvorima dodatno povećao (Gruber, 2020: 31-32).

Križarski pohod protiv bijelog ropstva imao je značajan utjecaj na provođenje zakona. Osim sustavnog povećanja kontrole imigracije, politike suzbijanja prostitucije unutar saveznih država i

gradova odigrale su ključnu ulogu u redefiniranju policijskog djelovanja. Horizontalni model zajednice zamijenjen je vertikalnim modelom odozgo prema dolje te su stvorena nova sredstva za kontrolu kriminala, uključujući široko obuhvatni nadzor i preventivni pritvor osumnjičenika. Posljedice kriminalizacije bijelog ropstva na provedbu zakona u SAD-u vjerojatno najbolje ilustrira činjenica da je unutar tri godine od donošenja Mannovog zakona, FBI peterostruko povećao broj svojih agenata. Ironično, svrha reformi zakona o dobnoj granici pristanka i kampanje protiv bijelog ropstva bila je pomoć mladim djevojkama, ali u dvadesetom su se stoljeću većinom djevojke, a ne muškarci, stavljale pod državnu kontrolu: studija čikaških maloljetničkih sudova pokazala je da je samo 21% optuženih maloljetnika udaljeno iz svojih domova, dok je čak 51% optuženih maloljetnica poslano u popravne institucije (Gruber, 2020: 32). Kaznenom feminizmu ne nedostaje primjera u kojima su nastojanja da se putem državnog kaznenog aparata zaštiti žene naposljetku išla nauštrb žena, o čemu će biti riječi u narednim poglavljima.

2.2. „Suze bijelih žena uništavaju živote“

Popratne žrtve novonastalog saveza između feministkinja prvog vala i kaznenog aparata bili su i crnci. Dok se Mannov akt rijetko primjenjivao na slučajeve u kojima su žrtve siromašne žene i žene manjinskih skupina, na crkinje se nije primjenjivao uopće – ne samo da ropkinje nisu mogle biti žrtve, već je njihov posao bio da se podčine silovanju. Njihov se položaj nije bitno promijenio niti nakon formalnog ukidanja ropstva te je u eri Jima Crowa bilježen porast međurasnog silovanja od strane bijelih muškaraca koji su nastojali ponovno uspostaviti dominaciju bijele rase i potkopati crnačku emancipaciju. S druge strane, zakoni i politike protiv silovanja korišteni su u svrhu teroriziranja crnih muškaraca (Gruber, 2020: 34-35). Linčovanje crnaca zbog seksualnih prijestupa prema bjelkinjama doživjelo je strahovit uzlet u eri Rekonstrukcije, a održalo se kao praksa sve do druge polovice 20. stoljeća – poznat je slučaj Emmetta Tilla, četrnaestogodišnjaka koji je 1955. pretučen na smrt nakon optužbe Carolyn Bryant da joj je „dobacivao prostote“ (Phipps, 2021: 86).

Mnogi aktivisti tog razdoblja ukazali su na to da su ključni mehanizam za održavanje uvjeta iz doba ropstva postale „suze bijelih žena“: bijeli su se muškarci koristili svojim vlasništvom nad tijelima bijelih žena kao terenom za linč crnih muškaraca (Gruber, 2020: 35). Strateške suze bijelih žena instrumentalizirane su za više svrha.: prvo, kako bi se razgovori o privilegijama bijele rase i rasizma usmjerili na osobne osjećaje i drugo, kako bi se prizvalo ideal bijele ženstvenosti kao "prave ženstvenosti" koju bijeli muškarci moraju zaštititi. Plač bijelih žena nužno je vodio ka

legitimaciji bijesa bijelih muškaraca, a mnogobrojni povijesni slučajevi linča crnih muškaraca ilustriraju kontroverzni položaj bijelih žena u hijerarhiji rasne moći (Tausel, 2022: 12-15). Njihova je "krhkost" služila kao borbeni poklič za provođenje rasnog nasilja te mnogi drže da je ono bilo poticano i podržavano upravo od strane bjelkinja (Gruber, 2020: 36).

Feministički napori u području kaznenog prava 19. i ranog 20. stoljeća težili su rodnoj pravедnosti, istovremeno održavajući rasnu i klasnu hijerarhiju. Uspješna borba protiv silovanja i prostitucije proizlazila je iz osjećaja rodne pravde ukorijenjene u moralnoj čistoći i društvenoj higijeni. Reforme zakona o silovanju trebale su pomoći ranjivim ženama, no isključile su upravo najranjivije žene: crkinje i žene niže klase. Također, zakoni protiv silovanja i prostitucije došli su na snagu u vremenu kada je rasa bila ključna u konstrukciji slike silovatelja i žrtve, zbog čega je silovanje postalo alatom rasnog terora (Gruber, 2020: 40).

3. Model feminističkog kaznenog progona

Feminističke reforme kaznenog prava doživjele su uzlet u razdoblju društvenih, ekonomskih i demografskih previranja kasnih 1960-ih, kada se iz društvenih tjeskoba tog razdoblja razvila nova politička svijest. Kao i aktivisti za građanska prava, feministkinje drugog vala razlikovale se po stupnju svoje radikalnosti. Od liberalki zaokupljenih jednakim pravima do radikalnih feministkinja fokusiranih na prava na socijalnu skrb, od lezbijskih separatistkinja do ponosnih kućanica te od anarhistkinja koje su odbacivale institucije do feminističkih pravica, feminizam drugog vala bio je šarolik i inkluzivniji od svog prethodnika. Kriminal je dugo bio goruće pitanje američke politike, a svoj je vrhunac konačno dosegao s Nixonovom kampanjom „rata protiv kriminala“ koja je postavila kontrolu kriminala na prvu točku dnevnog reda nacionalne politike. Moderni pokreti protiv silovanja i pokreti za zaštitu zlostavljanih žena rođeni su u ovoj burnoj političkoj atmosferi. Razdoblje između progresivne ere i kasnih šezdesetih godina brojilo je malo feminističkih akcija u području kaznenog prava; nakon Drugog svjetskog rata pa sve do 1970-ih, većina reformi zakona o silovanju potaknuto je od strane građanskih liberala radi zabrinutosti za crne optuženike i rastućeg sentimenta seksualnog oslobođenja, koji je zamijenio moralni puritanizam. Štoviše, američki kazneni sustav nije imao specifičan okvir procesuiranja nasilja u partnerskim odnosima sve do kasnog 20. stoljeća. Obiteljsko nasilje i ubojstvo supružnika procesuirali su se prema općim

zakonima o nasilju i ubojstvu, a državna reakcija često je počinjala i završavala prisutnošću policajca na mjestu događaja (Gruber, 2020: 41-43).

Pokret za zaštitu zlostavljanih žena bio je radikalniji i protuautoritaran u svojoj srži. Sedamdesetih godina diljem nacije izniču skloništa za zlostavljane žene kao jedna od stavki šire radikalne feminističke vizije alternativnih medicinskih, socijalnih i zajedničkih organizacija koje bi mogle djelovati izvan utjecaja države. Radikalne su feministkinje vjerovala da je obiteljsko nasilje ukorijenjeno u patrijarhatu, eksploatacijskom kapitalizmu te rasnom i klasnom ugnjetavanju. U tom je razdoblju policija počela biti shvaćana kao fašistička institucija i lice rasističke, seksističke države odgovorne za strahote Vijetnamskog rata. U skladu s tim, kazneno pravo smatrano je opresivnom institucijom u kojoj se odnosi dominacije i ugnjetavanja na osnovi rase, klase i spola neprestano ponavljaju. Antidržavni sentiment učinio je osnivačice skloništa nevoljnima za suradnju s tradicionalnim socijalnim službama, čak iako one nisu nužno bile povezane s kaznenopravnim sustavom; organizatorice su čak odbijale financijsku pomoć bojeći se da će infiltracija državne birokracije učiniti skloništa manje feminističkima (Gruber, 2020: 42-43).

U isto vrijeme, feminističke su odvjetnice uspoređivale ovaj (iz njihove perspektive) nefeministički model medijacije s feminističkim modelom provedbe zakona, koji zagovara formalne pravne radnje u kombinaciji s kažnjavanjem ili rehabilitacijom zlostavljača. Cilj je bio zaštititi žrtve i zlostavljaču jasno dati do znanja da društvo neće tolerirati njegovo kontinuirano nasilje prema supruzi. Odvjetnice za građanska prava i odvjetnice zlostavljanih žena svoj su model borbe protiv zlostavljanja žena provodile putem sudskih procesa i zalaganja za pravne reforme, a glavnog uzročnika problema zlostavljanja pronašle su u neučinkovitom kaznenom zakonu. Službeni stav feminističkih pravica – koje sada možemo slobodno nazvati kaznenim feministkinjama – bio je da je oštrija kazna lijek za epidemiju zlostavljanja žena. Mnoge su feministkinje zadržale skepticizam prema sposobnosti kaznenog prava da značajno doprinese rješenju problema nasilja u obitelji i partnerskim odnosima. Ipak, model provedbe zakona podržavan od strane kaznenih feministkinja odnio je pobjedu, a povijest se ponovila: unutar jednog desetljeća, provedba zakona postala je središte feminističke borbe protiv obiteljskog nasilja, a uhićenje i kazneni progon postali su ključni elementi feminističkog aktivizma (Gruber, 2020: 43-45). Kasnije feminističke pobjede poput donošenja Zakona o nasilju prema ženama, pokret protiv silovanja na sveučilišnim kampusima i #MeToo pokreta slijedile su istu kazneno-feminističku logiku koja je naglašavala

važnost kaznenopravnog progona te ignorirala upozorenja o rizicima uplitanja kaznenog aparata u feminističku borbu.

U kaznenom se feminizmu mogu uočiti tri ključna elementa koji tvore njegov narativ, a kojima se kaznene feministkinje služe kako bi ukazale na šire implikacije nekog feminističkog problema i zadobile širu političku potporu. Ti elementi su, kako ih izvodi Gruber (2020: 94-120), a pojednostavljuje Thusi, koncepcija žrtve, koncepcija zločinca i rasne predrasude (2021: 2452). Idealna je žrtva osnovni element kaznenog feminizma u čiju se obranu pokreću protesti i za koju se zahtijeva pravda. Idealna je žrtva ranjiva, slaba žena koju je potrebno spasiti od zločinca koji ju siluje, zlostavlja ili tuče. Uglavnom je pripadnica srednje klase i, iako ne živi u raskoši, nikada se ne mora brinuti o tome što će jesti sutradan ili kako će platiti stanarinu sljedeći mjesec. Također, ona nema kompliciran odnos sa zločincem – ona je jednostavno žrtva koja mora skupiti snagu da se suprotstavi nasilniku, što može učiniti jednostavnim biranjem „911“ na svome mobitelu bez straha od toga da će je policija zamijeniti za počinitelja. Kada ugleda policajca, osjeća olakšanje jer zna da će je on zaštititi. Iako je očito da se radi o vrlo specifičnom portretu mlade, obrazovane bijelkinje srednje klase, idealna žrtva je *everywoman* kojoj kazneni feminizam može samo pomoći, a nikako naštetiti (Thusi, 2021: 2452-2454).

Na idealnu žrtvu vreba idealni zločinac, isprva predstavljen kao stranac koji „vreba iz grmlja“ i zbog kojeg se žene boje izlaziti po noći. On predstavlja sam patrijarhat i oličenje je muške dominacije nad ženama. Možda uživa neke društvene privilegije, a možda i ne, ali jasno je da osjeća da ima pravo na podčinjavanje ženskog tijela. Idealni zločinac nije sposoban za iskupljenje; on je nasilan pojedinac kojeg je potrebno kazniti svim dostupnim pravnim alatima kako bi ga se spriječilo da naštetiti drugim ženama. On sam ne može biti žrtva drugih okolnosti niti komplicirano ljudsko biće – on je jednostavno silovatelj, svodnik i zlikovac kojeg je potrebno obuzdati (Thusi, 2021: 2454-2455).

Karakterizacija klasične idealne žrtve dovedena je u pitanje paralelno sa pomakom fokusa feminističke borbe sa silovanja na kampusima na obiteljsko nasilje i već spomenuti pokret pretučenih žena 1980-ih. Istraživanja i razgovori sa žrtvama silovanja pokazali su da je silovatelj u premoćnom broju slučajeva bio osoba kojeg je žrtva poznavala (trenutni ili bivši partner, član obitelji, poznanik), a statistika iz posljednjeg desetljeća pokazuje da je to i dalje slučaj (Black M.C., 2011). Dakle, zločinac je mogao biti i pijani suprug koji suprugu ostavlja u masnicama i sa

slomljenim rebrima (Thusi, 2021: 2455). Javno je mnijenje pokazivalo empatiju prema feminističkom diskursu o tome da je obiteljsko nasilje užasan zločin koji devastira žene, no mnogi nisu mogli razumjeti zašto bi žene ostajale sa svojim ugnjetavačima. Kako bi zadržale strateške prednosti narativa o žrtvi, feministkinje su morale suočiti s društvenom percepcijom idealne žrtve. Morale su očuvati nevinost zlostavljanih žena i monstroznost zlostavljača te objasniti zašto žene ostaju, a da pritom ne otvore vrata argumentima da žrtve biraju zlostavljanje (Gruber, 2020: 97).

Feministički fokus na žrtve rodno uvjetovanog nasilja nije samo instrument postizanja političkih ciljeva. Mnoge su se feminističke organizacije osnivale upravo kako bi marginaliziranim i ranjivim ženama koje su preživjele nasilje omogućile resurse potrebne za preživljavanje i dostojanstven život. Također, davanje publiciteta žrtvi i njezinom iskustvu u mnogo je slučajeva potaknulo javnost i državu na pružanje financijske, pravne i socijalne pomoći žrtvama, ali i na reforme struktura koje neke žene čine podložnijima nasilju. Ipak, naglašava Gruber, „kada se govori o kaznenom pravu i kaznenim javnim politikama, fokusiranje na žrtvu zločina i njezinu devastaciju je opasna taktika“ (2020: 96). Etiketa „žrtve“ veže ženu za jedinstveni identitet – identitet objekta oštećen od strane privatnog zločinca koji je uzrok štete sam po sebi, „jednostavno zao“ (Thusi, 2021: 2455). Diskurs o žrtvama pojednostavljuje sliku svijeta i dijeli ga u dvije jedinstvene kategorije: žrtve i nasilnici. Shodno tome, fokus na žrtve je moćan alat preusmjeravanja sa strukturalnih, socijalnih i institucionalnih faktora koji omogućavaju nasilje na „nekoliko loših jabuka“ (Gruber, 2020: 96-97).

Kao rezultat toga, feministički je diskurs prečesto prikazivao žrtve kao uplašene žene koje ostaju sa zlostavljačima zbog psihološke prisile koja se nad njom vrši. Što je država davala više pozornosti feminističkim zahtjevima za pomoć žrtvama obiteljskog nasilja i kako su politika obaveznog uhićenja i specijaliziranog kaznenog progona postajale norma, to je javnost više krivila žene koje nisu iskoristile priliku da prijave svoje zlostavljače, zaustave nasilje i zaštite svoju djecu. Za razliku od žrtava raznih drugih zločina, žrtvu obiteljskog nasilja sumnjiči se za suučesništvo, a ozbiljnost štete koju je pretrpila dovodi se u pitanje (Simon, 2007: 189). Mnoge su feministkinje rješenje ove dileme vidjele u tvrdnji da žrtve koje odbijaju kazneno goniti zlostavljače zapravo ne djeluju iz slobodne volje, već su pijuni zlostavljača koji nad njima provode neki oblik prisile (nasilje, izravne fizičke prijetnje, emocionalna i/ili financijska manipulacija). Argumentirale su da, ako bi žrtva imala kontrolu nad odlukom o uhićenju svog zlostavljača, njezina istinska želja tj.

kazneni progon, često ne bi bila ostvarena jer se ne bi osjećala dovoljno slobodnom zatražiti uhićenje nasilnika. Feminističke odvjetnice vjerovale su da „znaju bolje upravljati sigurnošću žrtava nego žrtve same“ (Gruber, 2020: 105), a feminističke su politike protiv obiteljskog nasilja pretpostavljale da žrtve preferiraju uhićenje u odnosu na druge moguće državne odgovore na dojavu o obiteljskom nasilju (Gruber, 2020: 97-105).

Kaznene su feministkinje koristile narativ o prisilnoj kontroli na način koji je policiji i tužiteljima omogućio da ignoriraju izbor žene da ne surađuje s državnim kaznenim aparatom². Ideal uplašene žrtve bez autonomije koja tiho priželjkuje spas od strane policije umanjio je razne strukturalne, ekonomske i emocionalne razloge zbog kojih se neke žene odbijaju obratiti policiji. Iz tog se razloga obiteljsko nasilje moralo preoblikovati na način koji ga prikazuje kao zločin protiv društva u cjelini: obiteljsko nasilje označeno je kao patrijarhalna sila, a dopuštanje istog (bez obzira na želje žrtve) ide u korist kontroli muškaraca nad ženama kao klasom. Unatoč tome što su protukaznene feministkinje upozoravale na činjenicu da žene koje žive u društvenoj i rasnoj marginalizaciji te ekonomskoj nesigurnosti smatraju policiju i tužitelje ne spasiteljima, već tlačiteljima – kontakti s policijom često su uključivali pozivanje službi za zaštitu djece ili, u slučaju žena bez dokumenata, deportaciju – *everywoman* narativ je izašao kao pobjednik (Gruber, 2020: 104-108). Simon vidi suvremeni odgovor države na obiteljsko nasilje kao jedan od primjera ulaska države u sve odnose i društvene institucije (u ovom slučaju u instituciju obitelji, koja je postala mjesto sumnjičenja za zločin) čime je „vladanje kroz zločin“ postalo važno obilježje modernog kaznenopravnog aparata (2007: 171-191).

Kazneni feminizam također ima bogatu povijest eksploatiranja određenih rasnih predrasuda u svrhu postizanja svojih ciljeva, na što sam se osvrnula u drugom poglavlju rada. Ukratko, bijele su žene podrivale narativ o crnačkoj kriminalnosti kako bi zaštitile same sebe, a bijeli su muškarci

² Riječ je o značajki modernog kaznenopravnog postupka koju je analizirao Christie (1977). Preuzimanje vlasništva nad sukobom od strane države je proces u kojem se kazneni postupak „oduzima“ stranama koje su izravno uključene u isti te pretvara u sukob između jedne od strana i države. Tim procesom sukobi postaju vlasništvo odvjetnika, a žrtva je toliko temeljito zastupana da je tijekom većine postupka potpuno izgurana iz arene sukoba te svedena na ulogu pokretača cijele stvari (Christie, 1977: 3-4).

promptno reagirali na njihove optužbe u strahu od gubitka privilegija. Zbog te su rasne agende mnogi crnci nepravедно utamničeni, a mnogi i ubijeni (Thusi, 2021: 2457).

4. Protukazneni feminizam

Na temelju prethodno iznesenog povijesnog pregleda razvoja kaznenog feminizma može se uočiti da je provedba feminističke kaznene politike često išla na štetu marginaliziranih žena, stoga ne čudi što kritika kaznenog feminizma svoje korijene vuče iz manjinskih zajednica (Kim, 2020: 313). Kim (2020) izvodi tri obilježja protukaznenog pokreta. Prvo je svijest o tome da su međuljudski oblici nasilja ukorijenjeni u i neodvojivi od strukturalnih oblika nasilja kao što su klasizam, rasizam, seksizam, heteronormativnost, transfobija, ksenofobija i mnogi drugi oblici ugnjetavanja. Drugo je obilježje prepoznavanje kaznene države kao glavne institucije koja perpetuira nasilje, ciljajući upravo na rasne, klasne, rodne i druge manjinske skupine. Svijest o nasilničkoj naravi državnog aparata potaknula je napore za smještanjem feminističke politike i prakse izvan okvira kaznenopravnog sustava i s njime povezanih regulatornih institucija. Treće obilježje tiče se naglašavanja važnosti zajednica kao izvora emancipacijskih poticaja (Kim, 2020: 313).

Kazneni feminizam ne priznaje da su policajci često provoditelji nasilja, niti da su zatvori mjesta fizičkog, psihičkog i seksualnog nasilja³. Također, kazneni feminizam ignorira načine na koje rasa, klasa, rodni identitet i imigracijski status čine određene žene ranjivijima na nasilje, te kako oštrija kriminalizacija često stavlja te iste žene u opasnost od državnog nasilja. Predstavljanje policije i zatvora kao rješenja za obiteljsko nasilje opravdalo je povećanje proračuna u korist tih institucija te skrenulo resurse s programa skloništa, javnog stanovanja i socijalne pomoći koji omogućuju žrtvama da pobjegnu od nasilnika. Primjerice, donošenje Zakona o nasilju prema ženama (VAWA)

³ O moći koju država provodi kroz kazneni sustav najviše je govorio Foucault. On tvrdi da nije riječ samo o kažnjavanju tijela zatvorenika oduzimanjem slobode kretanja, već i o pretvaranju zatvorenika u „objekt znanja“ – psihijatrija i kriminologija predviđaju sklonost zatvorenika ponovnom počinjenju kaznenog djela te na temelju toga savjetuju daljnje disciplinske mjere. Ironija za Foucaulta je u tome da ove disciplinske mjere ne postižu udaljšavanje subjekta od njegovog zločina, već ga definiraju u odnosu na njega, stvarajući subjekt koji je intrinzično vezan za svoje kazneno djelo, što izravno vodi do recidivizma (Taylor, 2009: 6).

osiguralo je resurse za sto tisuća novih policajaca i 9,7 milijardi dolara za zatvore. „Privatno je političko“, bojni poklič feministkinja drugog vala, redefinirao je privatne sfere poput kućanstva kao legitimne predmete političke rasprave, no Zakon o nasilju prema ženama rasvijetlio je njegovu kaznenu nijansu. Dvije godine nakon VAWA-e, američki predsjednik Bill Clinton proveo je reformu socijalne pomoći kojom je postavljeno petogodišnje ograničenje za primanje iste uz imperativ da se primatelji moraju vratiti na tržište rada nakon dvije godine bez obzira na druge okolnosti. Također, uvedena je doživotna zabrana socijalne pomoći za one koji su osuđeni za kaznena djela povezana s drogom ili za one koji su prekršili uvjetnu kaznu. Štoviše, podizanje policije i zatvora na razinu „spasitelja“ obeshrabruje traženje drugih odgovora, uključujući intervencije zajednice i dugoročno organiziranje (Law, 2014: 2-3).

Afroameričke aktivistkinje, vodeća snaga iza protukaznenog feminističkog pokreta, provele su godine pokušavajući ukazati na štetne obrasce individualizacije nasilja i posljedične ovisnosti o podršci kaznenopravnog sustava. Naglašavale su da feministički kazneni okvir nije uspio uzeti u obzir složen odnos između države i marginaliziranih skupina te da su feministički kaznenopravni uspjesi zapravo rezultirali većom kriminalizacijom istih. Također, feminističko oslanjanje na državni kazneni aparat bilo je jedan od razloga zašto su žene koje nisu bijelkinje povijesno bile oprezne u identificiranju s feminizmom⁴. Šteta koja se proizvodi i reproducira kroz beskonačne cikluse reformi nastavlja se jer se rodno nasilje tretira izolirano i odvojeno od drugih oblika pravde, a rasistički i drugi oblici državnog nasilja se i dalje odbijaju. S druge strane, protukazneni, abolicijski feminizam osporava ideološku konceptualizaciju sigurnosti i zaštite koju pruža državna vlast te predlaže nove terene borbe protiv rodno uvjetovanog nasilja: borbu za pristup resursima za razvoj zajednice, uzajamnu pomoć, kolektivno ozdravljenje i druge, autentičnije oblike sigurnosti (Davis i dr., 2022: 108-111). Preko organizacija poput Critical Resistance, generationFIVE te INCITE! – Women of Color Against Violence, anti-kaznene feministkinje

⁴ Kritika „bijelog feminizma“ (eng. *white feminism*) vrlo je važan motiv u američkom i zapadnoeuropskom feminističkom diskursu, ali i u diskursima drugih rasno raznolikih zemalja. Kritičari ističu da je bijeli feminizam ugrađen u zapadni mainstream feminizam, a kritiziran je zbog nedostatka prepoznavanja intersekcionalnosti i zanemarivanja iskustava žena druge boje kože Također, argumentiraju da se bijeli feminizam oslanja na "bijelu epistemologiju" koja ignorira rasne razlike među ženama i usredotočuje se samo na spol kao liniju podjele (Borah i dr., 2023: 2).

nastavljaju naglašavati važnost alternativnih metoda ostvarenja feminističkih ciljeva: restorativne i transformativne pravde, odgovornosti zajednice i odgovora zajednice na nasilje (Kim, 2020: 313).

5. Restorativna pravda umjesto zatvorske kazne

Kritika mainstream kaznenofeminističkih strategija rješavanja problema obiteljskog i seksualnog nasilja inspirirala je alternativne vizije za prevenciju i regulaciju nasilja. Pojmovi restorativne i transformativne pravda ponuđeni su kao potencijalni odgovori na rodno nasilje (Kim, 2018: 225).

Restorativna pravda je najdugoročniji i najpoznatiji koncept alternativnih odgovora na nasilje (Kim, 2018: 225). U srži koncepta restorativne pravde nalazi se tvrdnja da tradicionalni odgovori na nepravdu obično ne zadovoljavaju potrebe žrtava, počinitelja i zajednica te ostavljaju štetu koju je nepravda uzrokovala nepopravljenom. Restorativna pravda zagovara alternativne pristupe nepravdi, osmišljene kako bi se počiniteljima ukazalo na prirodu i ozbiljnost štete koju su nanijeli drugima te na njihovu obvezu da tu istu nadoknade kroz konstruktivne i popravne geste i djela. Takve bi konstruktivne radnje mogle otvoriti put oprost i pomirenju, reintegraciji počinitelja u zajednicu i iscjeljenju kako traume žrtava, tako i kolektivne traume zajednice. Ipak postizanje ovih ciljeva, zahtijeva aktivniji pristup nego što je tradicionalno uobičajeno. Počinitelji i njihove žrtve trebali bi se sastati licem u lice u sigurnom i podržavajućem okruženju te aktivno sudjelovati u raspravi i donošenju odluka. Temeljna ideja restorativne pravde jest da ljudi koji su pretrpjeli najveću štetu radin nekog problema, sami odluče kako bi se on trebao riješiti (Johnstone i Van Ness, 2007: 1-4).

Daly i Stubbs identificirale su potencijalne prednosti koje bi restorativna pravda mogla donijeti feminističkoj borbi protiv rodnog nasilja (2007: 159-160). Primjena alata restorativne pravde pružila bi žrtvama priliku da ispričaju svoju priču i da ih zajednica sasluša, čime bi dobile osjećaj sigurnosti u suočavanju s počiniteljem i sudjelovanju u donošenju odluke o primjerenoj kazni. Druga bi prednost uključivala validaciju iskustva žrtve i odgovornosti počinitelja – žrtvin iskaz o onome što se dogodilo može biti priznat bez mukotrpnog sudskog procesa, dajući joj priznanje da ona (ili on) nije kriva. Počinitelji su dužni preuzeti odgovornost za svoje ponašanje, a njihov zločin se osuđuje i adekvatno kažnjava, čime žrtva dobiva osjećaj olakšanja. Komunikativno i fleksibilno okruženje, za razliku od formalnog sudskog okruženja ili policijske postaje, može biti manje

zastrašujući te može bolje odgovoriti na individualne potrebe žrtava. Naposljetku, restorativna bi pravda pridonijela popravljaju odnosa između žrtve i počinitelja (ako je to cilj) te objema stranama omogućila pristup alatima koji bi ublažili napetosti i smanjili mogućnost ponavljanja nasilja (Daly i Stubbs, 2007: 159-160).

Procesi restorativne pravde pomiču fokus sa nužno suprotstavljenog, binarnog odnosa žrtve i počinitelja na odnos koji priznaje utjecaj štete ne samo na pojedince, već i na širu zajednicu. Procesi restorativne pravde nude kolektivni forum koji uzdiže glas žrtve ili preživjele osobe, prepoznaje utjecaj nasilja na članove zajednice i omogućuje počinitelju da bolje razumije višestruke razine utjecaja svojih djela. Iako se restorativna pravda do sada prvenstveno koristila za rješavanje pitanja maloljetničkog pravosuđa, posljednjih se godina razmatra njezina primjena na slučajeve obiteljskog i seksualnog nasilja. Obnovljeni interes za restorativnu pravdu doveo je do primjene njezinih elemenata u nekoliko programa u SAD-u koji se bave obiteljskim nasiljem, uključujući "The Resolve to Stop the Violence Project" u San Franciscu te "Circles of Peace" u Arizoni (Kim, 2018: 226).

Važno je napomenuti i kritike upućene primjeni principa restorativne pravde na probleme rodno uvjetovanog nasilja. Restorativna pravda, kao još uvijek neformalni proces, može imati negativan utjecaj na sigurnost žrtve. Zamjenom kaznenog progona počinitelja kolektivnim pregovaranjem može dopustiti da neravnoteža moći ostane prisutna u odnosu između žrtve i počinitelja te tako ojačati nasilno ponašanje. Također, počinitelji mogu iskoristiti neformalnost procesa kako bi umanjili svoju krivnju, trivijalizirali nasilje ili prebacili krivnju za zločin na žrtvu. S obzirom na to da se radi o procesu koji se temelji na postizanju grupnog konsenzusa, žrtve možda neće biti u stanju učinkovito zastupati svoje interese, što može minimizirati ili potpuno zasjeniti njihova iskustva. Kolektivna priroda procesa može dovesti do toga da žrtve budu pod pritiskom prihvatiti određene ishode poput isprike umjesto separacije od nasilnika. Nadalje, to što zajednica koja sudjeluje u procesu restorativne pravde to čini izvan nadzora državnih vlasti, ne znači da uvažava norme koje objektivno tretiraju žrtvu i počinitelja – naprotiv, norme zajednice mogu ojačati mušku dominaciju i okrivljavanje žrtve⁵. Naposljetku, valja uzeti u obzir i simboličke implikacije

⁵ Primjerice, u novinskim se izvještajima o obiteljskom nasilju često mogu pročitati svjedočanstva poznanika obitelji koji o počinitelju govore kao o uzornom građaninu te iskazuju nevjericu prema zločinu za koji je isti osuđen (Vajagić, 2023: 41).

suočavanja s nasiljem u kontekstu restorativne pravde umjesto u okviru kaznenopravnog sustava: počinitelji mogu smatrati procese restorativne pravde „nedovoljno ozbiljnim“, čime se pojačava njihovo uvjerenje da za svoj čin neće snositi ozbiljne posljedice. Kritičari također upozoravaju na to da bi neformalni proces kao što je restorativna pravda mogla ponovno privatizirati nasilje nad ženama nakon desetljeća feminističkog aktivizma koji ga je učinio javnim pitanjem (Daly i Stubbs, 2007: 159).

Feministički je angažman s restorativnom pravdom još uvijek u povojima. Iako postoji skepticizam o tome što restorativna pravda može učiniti za unapređenje zahtjeva za rodnom pravednošću, postoji i određena otvorenost prema eksperimentiranju s novim skupom pravosudnih praksi, poglavito od strane marginaliziranih žena koje su odbacile kazneni feminizam. Dosadašnja feministička rasprava o prednostima restorativne pravde odvija se oko onih koji vjeruju da pravosudne alternative mogu ponuditi više opcija za žrtve, počinitelje i zajednice nego etablirani kaznenopravni sustav te onih koji vide više opasnosti nego prednosti u neformalnim oblicima pravde. Skepticima se restorativna pravda čini odviše blagom, a pojmove poput ozdravljenja i uzajamne pomoći smatraju utopijskima. Rasprava o prednostima restorativne pravde uglavnom se vodila u apstraktnom obliku, s malo empirijskog istraživanja o područjima koja su od posebnog interesa za feminističke analitičare, no u svjetlu povijesnih i suvremenih iskustava s različitim oblicima opresije u kaznenopravnoj praksi, marginalizirane su žene otvorenije za eksperimentiranje s alternativnim pravosudnim praksama (Daly i Stubbs, 2007: 164-165).

6. Zaključak

Temeljne vrijednosti i narativi kaznenog feminizma sadržani su u suvremenom *mainstream* feminizmu koji je preuzeo štafetu u borbi za sprječavanjem rodno utemeljenog nasilja. Od puritanske ere 18. stoljeća obilježene naporima za očuvanje moralne čistoće, preko kampanja za suzbijanje prostitucije, silovanja i obiteljskog nasilja, pa sve do pokreta protiv seksualnog napastovanja na sveučilištima i radnim mjestima, feminizam se sve više okretao državnom kaznenom aparatu kao rješenju problema rodne nepravde. U tom su se procesu često zanemarivali apeli marginaliziranih žena čija su iskustva s kaznenim zakonodavstvom bila po mnogočemu drugačija od iskustava predvodnica kaznenog feminizma – bijelih žena srednje klase. Narativnim

strategijama poput idealne žrtve i idealnog počinitelja kaznene feministkinje perpetuiraju binarnu koncepciju pravde koja traži brzu i oštru kaznu za počinitelja, neovisnu o drugim okolnostima što je nepravedno i prema muškarcima. Naravno, ovaj rad ne implicira da nasilnici, silovatelji, svodnici i drugi prekršitelji ženskih prava ne trebaju biti kazneno procesuirani za svoje zločine. Ipak, bitno je naglasiti da su patrijarhat, mizoginija i seksizam strukturalni problemi za koje je rješenje u obliku kaznenog sustava malo vjerojatno (što je dosadašnja praksa kaznenog feminizma i pokazala). Umjesto okretanja kaznenom aparatu i zatvorskom sustavu, argumentirala sam da je rješenje moguće naći u alternativnim oblicima pravde. Iako je potrebno detaljnije proučiti doprinose koje bi restorativna pravda mogla imati u suzbijanju rodno utemeljenog nasilja, smatram da bi ista bolje odgovarala feminističkim vrijednostima nenasilja i zaštite žena svih klasa, rasa, seksualnosti i rodnih identiteta.

7. Literatura

Bernstein, Elizabeth (2007) The Sexual Politics of the New Abolitionism. *A Journal of Feminist Cultural Studies* 18(5): 128-151.

Black, M.C. i dr. (2011) *The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS): 2010 Summary Report*. Atlanta: National Center for Injury Prevention and Control. https://www.nsvrc.org/sites/default/files/2021-04/NISVS_Report2010-a.pdf Pristupljeno 23. kolovoza 2024.

Borah, Porismita i dr. (2023) Feminism Not for All? The Discourse Around White Feminism Across Five Social Media Platforms. *Social Media + Society* 9(3): 1-22.

Christie, Nils (1977) Conflicts as property. *The British Journal of Criminology* 17(1): 1-15.

Daly, Kathleen i Stubbs, Julie (2007) Feminist theory, feminist and anti-racist politics, and restorative justice. U: Johnstone, Garry i Van Ness, Daniel W. (ur) *Handbook of Restorative Justice* (str. 149-170). Cullompton: Willan Publishing.

Davis, Angela Y. i dr. (2022) *Abolition. Feminism. Now*. London: Penguin Random House.

Gruber, Aya (2020) *The Feminist War on Crime: The Unexpected role of Women's Liberation in Mass Incarceration*. Oakland: University of California Press.

Johnstone, Garry i Van Ness, Daniel W. (2007) The idea of restorative justice. U: Johnstone, Garry i Van Ness, Daniel W. (ur) *Handbook of Restorative Justice* (str. 1-4). Cullompton: Willan Publishing.

Kim, Mimi E. (2018) From carceral feminism to transformative justice: Women of-color feminism and alternatives to incarceration, *Journal of Ethnic & Cultural Diversity in Social Work* 27(3): 219-233.

Kim, Mimi E. (2020) Anti-Carceral Feminism: The Contradictions of Progress and the Possibilities of Counter-Hegemonic Struggle. *Affilia* 35(3): 309-326.

Law, Victoria (2014) Against Carceral Feminism. *Jacobin*, 10. listopada 2014. <https://jacobin.com/2014/10/against-carceral-feminism> Pristupljeno 11. kolovoza 2024.

- Malinowska, Ania (2020) Waves of feminism. U: Ross, Karen (ur) *The International Encyclopedia of Gender, Media, and Communication* (str. 1443-1450). Chichester: John Wiley & Sons, Inc.
- Phipps, Alison (2021) White tears, white rage: Victimhood and (as) violence in mainstream feminism. *European Journal of Cultural Studies* 24(1): 81-93.
- Simon, Jonathan (2007) *Governing Through Crime*. New York: Oxford University Press.
- Safane, Aaron M. i Coenen, Dan T. (2006) Coker v. Georgia. *New Georgia Encyclopedia*, 6. listopada 2006. <https://www.georgiaencyclopedia.org/articles/government-politics/coker-v-georgia-1977/> Pristupljeno 11. kolovoza 2024.
- Tausel, Sandra (2022) “Strategic White Tears Womanhood”: A Critical Examination of White Womanhood and Emotional Entitlement. *The EAAS Women’s Network Journal* 3: 1-26.
- Taylor, Chloë (2009) Foucault, Feminism and Sex Crimes. *Hypatia* 24(4): 1-25.
- Thusi, India (2021) Feminist Scripts for Punishment. *Harvard Law Review*, 12. svibnja 2021. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3819558 Pristupljeno 11. kolovoza 2024.
- Vajagić, Nataša (2023) *Priručnik za sprječavanje i suzbijanje seksizma u medijima i oglašivačkoj industriji*. Poreč: Centar za građanske inicijative Poreč.